

☞ Drie nieuwe groeiplaatsen van *Mentha pulegium* (polei) in Vlaanderen

Anne Ronse

Nationale Plantentuin van België, Domein van Bouchout, B-1860 Meise [anne.ronse@br.fgov.be]

Abstract. – Three new locations with *Mentha pulegium* in Flanders. Since 2006, *Mentha pulegium* has been recorded in three new locations in Flanders. It's an extremely rare species of which only one small dwindling population was previously known. The locations and their vegetation are briefly described, and their origin is suggested. The new populations have probably arisen from propagules from external sources. One of the locations is situated in shortly mown lawns within a botanic garden, where *M. pulegium* is thought to have escaped from the collection, where it has been present for at least 5 years.

Résumé. – Trois nouvelles stations de *Mentha pulegium* en Flandre. Depuis 2006 trois nouvelles stations de *Mentha pulegium* ont été trouvées en Flandre, où à peine une petite population décroissante de cette espèce extrêmement rare était encore connue. Les stations et leur végétation sont brièvement décrites, et leur origine probable est suggérée. Il est probable que les nouvelles populations se soient formées à partir de propagules de source externe. Une des stations se trouve dans des pelouses d'un jardin botanique, où *M. pulegium* s'est apparemment échappé des collections, où il a été cultivé pendant au moins cinq ans.

Inleiding

Sinds 2006 werden in het noorden van België drie nieuwe groeiplaatsen ontdekt van *Mentha pulegium* (polei). Deze soort werd in de Vlaamse Plantenatlas nochtans vermeld als een in Vlaanderen uiterst zeldzame en met verdwijning bedreigde soort, waarvan anno 2005 vermoedelijk nog slechts één groeiplaats bestond, bovendien met een onzekere toekomst (Zwaenepoel 2006). In deze bijdrage worden de nieuwe locaties kort beschreven en wordt een verklaring gezocht voor het plotse opdijken van deze vindplaatsen.

De drie vindplaatsen

Mentha pulegium werd in 2006 ontdekt tijdens inventarisaties in het domein van de Nationale Plantentuin in Meise door de auteur, groeiend in de gazons rond de Orangerievijver (D4.55.32), verspreid over meerdere tientallen vierkante meters. Vermits het gazon er kort gemaaid wordt, kwamen de planten aanvankelijk

niet tot bloei, en kon ik deze muntsoort niet op naam brengen. Pas in 2008 werden bloeiende planten gedetermineerd als *M. pulegium*. De soort stond onder andere op een kwelplek waar niet of weinig frequent met de grasmachine gemaaid wordt, en waar ze hoog genoeg kon worden om te bloeien (herb. A. Ronse 1763 en 1767). Als begeleidende soorten noteerde ik voornamelijk *Prunella vulgaris*, *Trifolium micranthum*, *Holcus lanatus*, *Veronica filiformis*, *Glechoma hederacea*, *Bellis perennis*, *Veronica serpyllifolia*, *Poa pratensis*, *Agrostis stolonifera*, *Cerastium fontanum*, *Anthoxanthum odoratum*, *Carex hirta* en *Sagina apetala*. Op sommige plaatsen was *M. pulegium* dominant.

De tweede vindplaats ligt in Buggenhout (Oost-Vlaanderen) (D4.33.11), en is eveneens gekend sinds 2006 (mond. med. Marc Aerts), zonder dat de soort op naam gezet werd. Herbariummateriaal (AR 2216) werd naderhand gedetermineerd als *Mentha pulegium*. De soort staat er in een venige wal die in 2006 uitgediept werd. De wal ligt in een hooiweide die sinds datzelfde jaar tweemaal per jaar gemaaid wordt, en waarin momenteel *Holcus lanatus* en *Anthoxanthum odoratum* overwegen. De vindplaats ligt in het alluviaal gebied van de Klaverbeek, een zijrivier van de Vliet. Als begeleidende soorten in en langs de wal werden volgende soorten genoteerd: *Typha latifolia*, *Juncus effusus*, *Alisma plantago-aquatica*, *Glyceria fluitans*, *Lysimachia nummularia*, *Juncus articulatus*, *Polygonum amphibium*, *Lycopus europaeus*, *Ranunculus repens*, *Trifolium repens*, *Poa trivialis*, *Galium palustre*, *Ranunculus acris*, *Cardamine pratensis*, *Juncus bufonius* en zaailingen van *Salix alba*, *S. caprea* en *Populus* sp. De soort komt er voor op een oppervlakte van ongeveer 10 × 3 m, en is er lokaal dominant.

Een derde groeiplaats werd in 2009 gevonden door G. Heyneman, W. Van Landuyt,

W. Vercruyse en F. Verloove. Ze is gelegen in de Groene Vallei te Gent (D3.12.34), in een gazon dat meerdere keren per jaar gemaaid wordt. De soort was er aanwezig tot in 2010, op plaatsen die door bodemverdichting in de winter nat zijn maar in de zomer uitdrogen (hangwater-tafel). In 2011 was dit gazon heraangelegd en de bodem opengemaakt, en op de plek waar vroeger *M. pulegium* stond, werden o.a. de volgende soorten genoteerd: *Trifolium dubium*, *Hypochaeris radicata*, *Plantago major* en *Polygonum aviculare*. Dit zijn enerzijds soorten van eerder droge en schrale graslanden, en anderzijds tredplanten. Op de nattere plekken groeide o.a. *Potentilla anserina*.

Oude of recente groeiplaatsen?

De bijna gelijktijdige vondst van drie nieuwe groeiplaatsen van een uiterst zeldzame soort roept vragen op. Waar komen deze planten vandaan? Zijn het oudere, over het hoofd geziene groeiplaatsen, of is er sprake van extern aangevoerd materiaal? Het oorspronkelijke verspreidingsgebied van *Mentha pulegium* ligt in Zuid- en Midden-Europa, Zuidwest-Azië, Noord-Afrika en Macaronesië. België ligt op de noordwestelijke grens van dit areaal, en de soort werd er recentelijk alleen waargenomen op enkele locaties langs de Grensmaas en in het uiterste zuiden (Lotharingen). De oude verspreidingsgegevens van vóór 1939 tonen bovendien één locatie langs de Schelde bij Antwerpen, en enkele locaties langs de Demer; niet één ervan ligt in de buurt van de nieuwe groeiplaatsen.

Uit de literatuur en het internet blijkt dat *M. pulegium* buiten zijn areaal een invasieve soort is, die verwilderd voorkomt in Noord- en Zuid-Amerika, Australië, Afrika en Hawaii (<http://www.ars-grin.gov/cgi-bin/npgs/html/taxon.pl?24079>; Weber 2003). In West-Europa is het een zeldzame inheemse soort, met afnemende inheemse populaties, maar met anderzijds een toenemend aantal adventiefvondsten. Dit is met name beschreven voor het Verenigd Koninkrijk (Preston *et al.* 2002). Daar zijn talrijke waarnemingen gekend van niet-inheemse populaties, soms met tienduizenden planten, die

vermoedelijk als contaminatie samen met graszaad aangevoerd werden (Kay 1996, Leach 1996). In sommige gevallen werd in Engeland voor natuurontwikkeling zelfs een mengsel gebruikt van graszaden van Noord-Amerikaanse oorsprong (Briggs 1997).

De niet-inheemse populaties van *M. pulegium* zouden kunnen onderscheiden worden van de inheemse doordat ze tot een andere variëteit behoren, namelijk var. *erecta* in plaats van de inheemse var. *decumbens*. Deze planten zouden iets robuuster zijn, met een meer opgerichte habitus. Deze variëteiten worden echter niet vermeld in de belangrijkste flora's; een goede beschrijving is nodig om ze te kunnen onderscheiden. Genetische verschillen tussen de variëteiten zouden zijn aangetoond door Brits onderzoek (http://www.bsbi.org.uk/html/mentha_pulegium.html).

Uiteenlopende aanvoerhypothesen

De oorsprong van de populatie in Meise ligt vermoedelijk in de collecties van de Plantentuin. Volgens de database van de collecties is de soort momenteel niet in cultuur, maar in 1987 werden planten van ongekende herkomst aangeplant in een sector, die in vogelvlucht op ongeveer 500 m afstand van de huidige groeiplaats ligt. In 1991 was de soort er alweer verdwenen. Het is dus goed mogelijk dat *M. pulegium* rond 1990 uit de collecties ontsnapt is en zich gevestigd heeft in de gazons rond de orangerievijver. Het feit dat *M. pulegium* in 2006 al over een relatief grote oppervlakte voorkwam, wijst erop dat de soort er vermoedelijk al een hele tijd aanwezig is. Qua timing lijkt de ont-snappingshypothese dus te kunnen kloppen, hoewel de soort maar kort in de levende collecties heeft gestaan.

Een mogelijke vector zijn wellicht watervogels geweest, zoals ganzen, die in het domein talrijk voorkomen (tot voor kort in hoofdzaak grauwe ganzen). In het gazon waar de plant is aangetroffen, grazen talrijke ganzen. Het is bekend dat *M. pulegium* zeer veel zaden produceert, die door dieren of via het water verspreid worden en die zelfs op overstroomde graslanden kunnen kiemen (Weber 2003). Misschien

kan de soort ook door maaimachines verspreid zijn, door beworteling van kleine stukjes stengel.

De herkomst van de planten in Buggenhout ligt minder voor de hand. Een natuurlijke groeiplaats is mogelijk, hoewel de soort er op de rand van haar areaal ligt, en er geen oude gegevens van een groeiplaats in de buurt zijn. Het zou ook betekenen dat de soort er tot nog toe onopgemerkt gebleven is, ondanks haar hoge zichtbaarheid vanaf de weg wanneer ze bloeit. Een alternatieve hypothese is de aanvoer van planten of zaden van buitenaf. Een mogelijke verklaring is aanvoer van materiaal door watervogels uit Meise, dat in vogelvlucht op 15 km afstand ligt.

Voor de groeiplaats in Gent lijkt de aanvoer van zaden via graszaad plausibel. Een andere mogelijke zaadbron kunnen stadstuintjes zijn, aangezien de soort wel eens gekweekt wordt, vooral door mensen van Turkse origine (mond. med. G. Heyneman).

Ecologie van de groeiplaatsen

Ecologisch gezien is *M. pulegium* een soort van zilverschoongraslanden, locaties met wisselende grondwaterstanden, begrazing en betreding. De recente groeiplaatsen langs de Maas zijn pioniersgraslanden op oevers en dijken, met o.a. *Potentilla anserina*, *Carex hirta* en *Alopecurus geniculatus* als begeleidende soorten (Zwaenepoel 2006). Volgens Schaminée *et al.* (1996) is *M. pulegium* een kensoort van de associatie van geknikte vossenstaart. De begeleidende soorten in Buggenhout komen goed overeen met differentiërende soorten uit de subassociatie equisetetosum palustris. In Meise daarentegen is de groeiplaats een kortgemaaid en door ganzen begraasd gazon. Het is er vochtig, met lokale kwelplekken, en er komen meer begeleidende plantensoorten voor van matig voedselrijke graslanden. De groeiplaats in Gent was een weinig frequent gemaaid gazon met wis-

selende grondwaterstand en met betreding of verdichting.

Conclusie

De hypothese van een *garden escape* als oorsprong voor de populatie in de gazons van de Plantentuin lijkt het meest plausibel in het licht van de gegevens over adventieve populaties wereldwijd. Het is goed mogelijk dat de plant in de Plantentuin door ganzen verspreid is naar de vochtige gazons. Of de soort er inderdaad tot een verschillende variëteit behoort dan de inheemse, dient verder onderzocht. De oorsprong van de populaties in Buggenhout en Gent is minder duidelijk; er is veel kans dat het adventiefvondsten betreft. Dit geldt vooral voor Gent, waar de soort slechts kort is aange troffen.

Dankwoord. – De auteur dankt Marc Aerts en Geert Heyneman voor het verstrekken van informatie over de groeiplaatsen in Buggenhout resp. Gent.

Literatuur

- Briggs M.** (1997) – Non-native *Mentha pulegium* (Pennyroyal). *BSBI News* 74: 50.
- Kay G.M.** (1996) – *Mentha pulegium* in grass seed. *BSBI News* 72: 46.
- Leach S.** (1996) – Contaminants in grass seed. *BSBI News* 73: 23-25.
- Preston C.D., Pearman D.A. & Dines T.D.** (2002) – New atlas of the British & Irish flora. An atlas of the Vascular Plants of Britain, Ireland, the Isle of Man and the Channel Islands. Oxford, Oxford Univ. Press.
- Schaminée J.H.J., Stortelder A.H.F. & Weeda E.J.** (1996) – De vegetatie van Nederland. Deel 3. Uppsala/Leiden, Opulus Press.
- Weber E.** (2003) – Invasive plant species of the world: a reference guide to environmental weeds. Oxon (UK), CABI Publishing.
- Zwaenepoel A.** (2006) – Polei, *Mentha pulegium* L. In Van Landuyt W., Hoste I., Vanhecke L., Van den Bremt P., Verduyck W. & De Beer D., Atlas van de flora van Vlaanderen en het Brussels Gewest: 586. Brussel, Instituut voor Natuur- en bosonderzoek, Nationale Plantentuin van België & Flo.Wer.